# Ainis a ostatní proti Itálii, rozsudek ze dne 14. 9. 2023 – K pozitivním závazkům státu chránit život zadržené osoby ve smyslu čl. 2 Úmluvy v kontextu jejího předávkování na policejní stanici

**Stěžovatel:** Ainis a ostatní

**Žalovaný stát:** Itálie

**Číslo stížnosti:** 2264/12

**Datum:** 14.09.2023

**Článek Úmluvy:** čl. 2

**Rozhodovací formace:** Senát

**Soud:** Evropský soud pro lidská práva

**Hesla:** ochrana života a zdraví, pozitivní závazky, právo na život, preventivní zadržení

**Český právní řád:** čl. 6 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod
§ 33 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 69 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 75–77 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

**Významnost:** 2

**VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 2/2024**

**Ainis a ostatní proti Itálii**

**rozsudek ze dne 14. 9. 2023, č. 2264/12**

**Autorský komentář**

V komentovaném rozsudku Soud posuzoval existenci pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 2 Úmluvy v kontextu případu, kdy se zadržená osoba předávkovala kokainem přímo na policejní stanici, v důsledku čehož následně zemřela.

Soud vycházel z premisy, že smluvním státům z čl. 2 Úmluvy plynou pozitivní závazky v případech, že státní orgány věděly (nebo měly vědět) o existenci rizika pro život osoby a že nepřijaly v rámci svých pravomocí rozumná opatření, která by mohla vést k zamezení tohoto rizika. Nicméně i za situace, jako byla ta v komentovaném rozsudku, kdy není prokázáno, že by státní orgány o rizicích pro život věděly (nebo měly vědět), existuje povinnost v některých situacích jako je zadržení na policejní

stanici přijmout alespoň základní preventivní opatření za účelem minimalizace jakéhokoliv potenciálního rizika pro zdraví a blaho zadržené osoby.

V kontextu předmětného případu Soud dovodil, že státní orgány nejednaly v souladu s pozitivními závazky plynoucími jim z čl. 2 Úmluvy, čímž neposkytly dostatečnou ochranu života C. C., a tedy bylo shledáno porušení čl. 2 Úmluvy. Soud naznal, že C. C., který v důsledku předávkování na policejní stanici zemřel, se nacházel ve zranitelnějším postavení než průměrná zadržená osoba, což mělo vyvolat zvýšenou povinnost péče ze strany státních orgánů a mělo vést k přijetí některých dalších základních preventivních opatření na jeho ochranu. Soud mimo jiné konstatoval, že stav, ve kterém se C. C. nacházel při zadržení (známky svědčící o pozření drog, panické záchvaty, nevolnost) nebyli policisté bez lékařských znalostí schopni dostatečně posoudit, z čehož implicitně vyplývá, že C. C. měl být za této situace zkontrolován osobou s lékařským vzděláním. Další pochybení ze strany státních orgánů Soud spatřoval v tom, že vůči C. C. nebyly po jeho převozu na policejní stanici po celou dobu, kdy se zde nacházel, provedeny žádné kroky ke kontrole jeho osoby za účelem zjištění přítomnosti nebezpečných nebo zakázaných předmětů, včetně drog. Soud konečně nebyl přesvědčen o tom, že C. C. byl po dobu svého zadržení na policejní stanici pod odpovídajícím dohledem vhledem k tomu, že měly orgány projevit s ohledem na předmětné skutkové okolnosti případu zvýšenou ostražitost při dohledu nad jeho osobou. V tomto ohledu Soud upozornil i na to, že pozitivní závazky musí být vykládány tak, aby neukládaly orgánům nepřiměřenou zátěž.

Rozhodnutí Soudu je pro českou praxi zajímavé především proto, že rozvíjí judikaturu ohledně povinnosti smluvních států chránit život a zdraví zadržených či zatčených osob (a to i před sebou samotnými). Soud se nedostatečnou ochranou života a zdraví takových osob zabýval mimo jiné i v rozsudku ze dne 16. 2. 2012, Eremiášová a Pechová proti České republice, č. 23944/04, či v námi nedávno přeloženém a komentovaném (Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 2/2023) rozsudku ze dne 8. 9. 2022, P. H. proti Slovensku, č. 37574/19.

Předmětné rozhodnutí je však specifické tím, že povinnost chránit zatčené či zadržené osoby Soud aplikuje na situaci, v níž se rodinný příslušník stěžovatelek sám předávkoval drogami v době svého zadržení přímo na policejní stanici, přičemž ještě před převozem na policejní stanici vykazoval známky požití drog. Při určitém zobecnění závěrů rozhodnutí Soudu tak pro vnitrostátní orgány v situacích podobných těm v předmětném případě plyne povinnost zvýšené péče o takovouto osobu, přičemž je namístě kontrola této zadržené osoby osobou s lékařským vzděláním, podniknutí kroků ke zkontrolování osoby na přítomnost nebezpečných či zakázaných látek a zajištění odpovídajícího dohledu nad takovou osobou.

*(Zpracovali JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., a Mgr. Jana Zápotocká)*

**SKUTKOVÝ STAV**

*Stěžovatelkami byly v daném případě partnerka, dcera a matka C. C., který zemřel v důsledku předávkování na policejní stanici. C. C. byl zadržen, když opouštěl svůj byt, v důsledku podezření z obchodování s drogami. V rámci stejné protidrogové operace byly zadrženy tři další osoby. Při zadržení C. C. u jeho bytu bylo v jeho peněžence nalezeno malé množství kokainu. Ze záznamů vyplývá, že C. C. byl v této době ve zhoršeném psychickém i fyzickém stavu, zřejmě způsobeném požitím drog, projevujícím se stavy připomínajícími panické záchvaty, náhlými změnami nálad a tendencemi k sebepoškozování. Následně byl C. C. odveden do policejního auta, kterým měl být převezen na policejní stanici. C. C. si zde stěžoval na to, že mu není dobře, viditelně se potil, naprázdno zvracel a z úst mu tekla transparentní tekutina. Policisté počkali, než se C. C. cítil lépe, a poté jej odvezli na stanici, kde byl umístěn do zadržovací cely. Dle záznamu strážícího policisty zde C. C. vypadal klidně a měl spát po dobu necelých dvou a půl hodin. Samotný policista však přiznal, že C. C. nesledoval nepřetržitě. Následně C. C. požádal o to, aby mohl použít toaletu. Tam pak začal*

*zvracet a krátce poté upadl. Po příjezdu záchranné služby byl C. C. již v bezvědomí a krátce po převozu do nemocnice zemřel. Za příčinu smrti byla patology označena akutní intoxikace kokainem. Konkrétně jej měl C. C. pozřít během inkriminovaných událostí celkem dvakrát – jednou v čase blízkém zadržení u jeho bytu a podruhé v době velmi blízké jeho smrti. Patologové přitom vyloučili možnost, že by první dávka souvisela se smrtí C. C. Druhá dávka naopak byla smrtelná a měla být pozřena buď bezprostředně před tím, než C. C. požádal o použití toalety, nebo v době, kdy byl na toaletě.*

*Ve věci úmrtí C. C. se státní zástupce rozhodl nezahájit vyšetřování, jelikož dle něj nedošlo ke spáchání trestného činu. Stěžovatelky se rozhodly žalovat italské Ministerstvo vnitra na náhradu újmy. Prvostupňový soud shledal Ministerstvo vnitra odpovědným za smrt C. C., naopak druhostupňový soud rozhodl ve prospěch Ministerstva vnitra, což potvrdil i italský Kasační soud.*

## PRÁVNÍ POSOUZENÍ

### I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 2 ÚMLUVY

42. Stěžovatelky namítaly, že příslušné orgány nepřijaly adekvátní opatření na ochranu života jejich rodinného příslušníka C. C., který zemřel na předávkování drogami, když byl policií zbaven osobní svobody. Stěžovatelky se odvolávaly na čl. 2 Úmluvy, který v rozsahu relevantním pro tento případ zní takto:

„1. Právo každého na život je chráněno zákonem …“

(…)

***2. Posouzení Soudu***

**(a) Obecné zásady**

53. Soud opakuje, že čl. 2, který zaručuje právo na život, představuje jedno z nejzákladnějších ustanovení Úmluvy. První věta čl. 2 smluvním státům ukládá povinnost nejen zdržet se zbavení života „úmyslně“ nebo „použitím síly“ nepřiměřené legitimním cílům uvedeným v písmenech a) až c) druhého odstavce tohoto ustanovení, ale také přijmout vhodná opatření k ochraně života osob, které spadají pod jejich jurisdikci (viz mj. rozsudek ze dne 9. 6. 1998, L. C. B. proti Spojenému království, č. 23413/94, bod 36; a rozsudek ze dne 3. 4. 2001, Keenan proti Spojenému království, č. 27229/95, bod 89).

54. Soud dále zdůrazňuje, že zadržené osoby jsou ve zranitelném postavení a orgány jsou povinny zodpovídat se za zacházení s nimi. Soud rovněž rozhodl, že povinnost chránit zdraví a blaho zadržených osob jednoznačně zahrnuje povinnost přijmout přiměřená opatření k ochraně těchto osob před sebepoškozením (viz rozsudek ze dne 14. 12. 2010, Mižigárová proti Slovensku, č. 74832/01, bod 89; rozsudek ze dne 16. 2. 2012, Eremiášová a Pechová proti České republice, č. 23944/04, bod 115; a rozsudek ze dne 17. 1. 2023, Daraibou proti Chorvatsku, č. 84523/17, bod 88). Je obecným pravidlem, že samotná skutečnost, že osoba zemřela za podezřelých okolností v době, kdy byla takto zbavena osobní svobody, by měla vyvolat otázku, zda stát splnil svou povinnost chránit právo této osoby na život (viz rozsudek ze dne 27. 7. 2004, Slimani proti Francii, č. 57671/00, bod 27). Taková povinnost musí být vykládána způsobem, který neukládá orgánům nemožné nebo nepřiměřené břemeno se zohledněním obtíží spojených s dohlížením na veřejný pořádek v moderní společnosti, nepředvídatelnosti lidského chování a operativních voleb, které je třeba učinit ohledně priorit a zdrojů (viz mj. rozsudek ze dne 16. 10. 2008, Renolde proti Francii, č. 5608/05, bod 82; a rozsudek ze dne 14. 2. 2012, Shumkova proti Rusku, č. 9296/06, bod 90).

55. Soud rozhodl, že pozitivní závazek vznikne, pokud bylo prokázáno, že orgány věděly nebo v rozhodné době měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního rizika, které představuje pro život určité osoby třetí osoba nebo ona sama, a že v mezích svých pravomocí nepřijaly opatření, o kterých by bylo možné rozumně předpokládat, že by takovému riziku mohla zamezit (viz rozsudek Keenan proti Spojenému království, uvedený výše, bod 90; rozsudek ze dne 14. 3. 2002, Paul a Audrey Edwards proti Spojenému království, č. 46477/99, bod 55; a *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 28. 10. 1998, Osman proti Spojenému království, č. 23452/94, bod 116). Soud však konstatoval, že i když není prokázáno, že orgány o takovém riziku věděly nebo měly vědět, v některých situacích, jako je zadržení na policejní stanici, existují určitá základní preventivní opatření, která by policisté měli přijmout ve všech případech za účelem minimalizace jakékoliv potenciálního rizika pro zdraví a blaho zadržené osoby (viz rozsudek Daraibou, uvedený výše, bod 84; rozsudek ze dne 18. 6. 2015, Fanziyeva proti Rusku, č. 41675/08, bod 48; rozsudek Eremiášová a Pechová, uvedený výše, bod 110; a *mutatis mutandis* rozsudek Mižigárová, uvedený výše, bod 89; a rozsudek ze dne 8. 9. 2022, P. H. proti Slovensku, č. 37574/19, bod 113).

56. Při hodnocení důkazů Soud používá důkazní standard „nade vši pochybnost“. Takový důkaz však může vyplývat ze souběžné existence dostatečně silných, jasných a shodných závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek. Pokud jsou předmětné události zcela nebo z velké části známy výhradně vnitrostátním orgánům, jako je tomu v případě osob zbavených osobní svobody, které jsou pod jejich kontrolou, vzniknou silné skutkové domněnky ohledně zranění a úmrtí, k nimž došlo během tohoto zadržení. Lze mít za to, že důkazní břemeno spočívá na vnitrostátních orgánech, které musí poskytnout uspokojivé a přesvědčivé vysvětlení (viz mj. rozsudek ze dne 13. 6. 2002, Anguelova proti Bulharsku, č. 38361/97, body 109–111).

57. Soud opakuje, že s ohledem na důležitost ochrany poskytované čl. 2 musí stížnosti týkající se ztráty života podrobit co nejpečlivějšímu zkoumání a vzít v úvahu všechny relevantní okolnosti (viz mj. rozsudek ze dne 17. 9. 2020, Kotilainen a ostatní proti Finsku, č. 62439/12, bod 84).

**(b) Aplikace uvedených zásad na projednávanou věc**

58. Soud se úvodem domnívá, že ačkoli neexistují dostatečné důkazy o tom, že vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět, že existuje skutečné a bezprostřední riziko, že C. C. požije smrtelnou dávku kokainu, vzhledem k tomu, že byl zadržen na policejní stanici, měly orgány povinnost přijmout základní preventivní opatření k minimalizaci potenciálních rizik pro jeho zdraví a blaho. Soud navíc poznamenává, že v projednávaném případě měly orgány v době, kdy byl C. C. zadržen na policejním ředitelství v Miláně, k dispozici následující informace. Zaprvé, existují důkazy, že se C. C. v době zadržení necítil dobře a projevoval chování vedoucí k sebepoškozování … Zadruhé, policisté, kteří zadržení provedli, jej popsali jako osobu, která byla v době zadržení ve zhoršeném psychofyzickém stavu v důsledku pravděpodobného požití drog … Zatřetí, při zadržení bylo policisty, kteří jej prováděli, zajištěno malé množství kokainu … Konečně, Soud bere na vědomí zjištění soudu prvního stupně, že C. C. byl policistům, kteří zadržení prováděli, znám jako osoba se závislostí na drogách … Soud se domnívá, že právě popsané informace, které byly orgánům známy, jim musely poskytnout dostatečnou indicii o tom, že C. C. se nacházel ve zranitelnějším postavení než průměrná zadržená osoba, což mělo vyvolat zvýšenou povinnost péče z jejich strany. Soud proto zastává názor, že za těchto konkrétních okolností bylo možné rozumně očekávat, že poté, co se orgány rozhodly umístit osobu ve stavu, v jakém se nacházel C. C., do své péče, přijmou vzhledem k jeho stavu některá další základní preventivní opatření na ochranu jeho zdraví a tělesné integrity.

59. Za tohoto kontextu bude Soud dále přezkoumávat jednání vnitrostátních orgánů.

60. Soud na úvod poznamenává, že C. C. nebyla v době mezi okamžikem jeho zadržení a smrtí poskytnuta žádná forma lékařské péče, a to navzdory prohlášením policistů, že se v době zadržení

nejen necítil dobře, ale jevil i známky intoxikace drogami. Soud nepřesvědčil argument vlády, že vzhledem k nezávažné povaze a krátkému trvání nevolnosti nelze rozhodnutí orgánů neposkytnout C. C. lékařskou péči považovat za nerozumné. Soud poukazuje na to, že C. C. byl popsán tak, že byl pravděpodobně pod vlivem drog a zažíval panické záchvaty a náhlé změny nálad …, následně se potil a naprázdno zvracel, přičemž mu z úst vytékala průhledná tekutina … Ve světle uvedeného není Soud přesvědčen o tom, že by policisté, kteří nemají žádné odborné lékařské znalosti, mohli spolehlivě posoudit, zda C. C. potřebuje pomoc.

61. Pokud jde o údajné nedostatky při osobní prohlídce C. C., jak uvádějí stěžovatelky, Soud bere na vědomí tvrzení vlády, že C. C. byl v době svého zadržení podroben prohlídce, která byla ve vnitrostátním řízení rovněž označena jako prohlídka jeho osobních věcí. Na podporu svého tvrzení se vláda opírá o protokol o zajištění věcí zatýkajících policistů …, který však nepopisuje způsob, jakým policisté osobní věci C. C. zajistili. V tomto ohledu Soud poznamenává, že neexistuje žádný záznam o tom, že by byl sepsán protokol o osobní prohlídce ve vztahu k osobě C. C. Takový dokument, jak poznamenaly stěžovatelky, se však nachází ve spisu ve vztahu k jiné osobě zadržené v rámci téže policejní operace … Ať tak či onak, i za předpokladu, že k zajištění drog v době zadržení C. C. došlo po prohlídce jeho osoby, jak uvádí vláda, Soud poznamenává, že ve spise v každém případě není žádný důkaz o tom, že by C. C. byl při příjezdu na policejní ředitelství v Miláně nebo kdykoli jindy během přibližně dvou a půl hodin, kdy zde byl zadržován, prohledán. Vláda nepředložila žádný materiál, který by mohl vést k jinému závěru.

62. Soud bere na vědomí argument vlády, že podrobení C. C. intimní osobní prohlídce, která by podle jejího názoru za žádných okolností nebyla v tomto případě oprávněná, by mohlo být problematické podle jiných článků Úmluvy kvůli své invazivní povaze. Soud opakuje, že podstatou Úmluvy je respektování lidské důstojnosti a svobody a že orgány musí plnit své povinnosti způsobem slučitelným s právy a svobodami dotyčného jednotlivce (viz rozsudek velkého senátu ze dne 31. 1. 2019, Fernandes de Oliveira proti Portugalsku, č. 78103/14, bod 112). Soud se rovněž zabýval tím, že opatření, která mohou zasahovat do lidské důstojnosti a která byla přijata bez náležitého odůvodnění, mohou být problematická ve světle jiných článků Úmluvy, jako jsou čl. 3 a 8 (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 19. 3. 2020, Fabris a Parziale proti Itálii, č. 41603/13, bod 77). Soud se skutečně domnívá, že by bylo nepřiměřené požadovat, aby všichni zatčení jedinci byli podrobeni, jako základnímu preventivnímu opatření, a tedy na rutinní bázi, intimní osobní prohlídce za účelem předcházení tragickým událostem podobným té v projednávaném případě, a souhlasí s tím, že takový požadavek by mohl vzbuzovat potíže podle jiných článků Úmluvy (viz například rozsudek ze dne 4. 2. 2003, Van der Ven proti Nizozemsku, č. 50901/99, body 61–62, kde rutinní a dlouhodobé prohlídky, při nichž se stěžovatel bez přesvědčivého odůvodnění musel vysvlékat, vedly k porušení čl. 3). Takový závěr zároveň nelze vykládat tak, že by orgány byly zbaveny povinnosti podniknout alespoň nějaké kroky ke kontrole osoby C. C. za účelem zjištění přítomnosti nebezpečných nebo zakázaných předmětů, včetně drog, po jeho příjezdu na policejní ředitelství v Miláně, zejména s ohledem na dostupné informace (viz odstavec 58 výše) a skutečnost, že orgány neposkytly C. C. lékařskou péči, přestože měly podezření, že je pod vlivem drog. Soud konstatuje, že vláda nepředložila žádné argumenty ani důkazy, které by umožnily dospět k závěru, že takové kroky byly v daném případě učiněny.

63. Pokud jde o dohled nad C. C. během jeho zadržení a otázku jeho údajné nedostatečnosti, zejména s ohledem na přiznání samotného sloužícího policisty ohledně nesouvislé povahy dohledu, Soud na úvod poznamenává, že události, které se odehrály na policejním ředitelství, byly známy výlučně vnitrostátním orgánům. Dále podotýká, že jedinými dokumenty ve spisu, které se vztahují k událostem na policejním ředitelství, jsou zpráva a prohlášení, oba sepsané policistou, který měl v noci, kdy došlo k dotčeným událostem, na starosti zadržovací celu … V druhém z těchto dokumentů, který je prohlášením, které bylo poskytnuto státnímu zástupci více než rok po událostech, policista

uvedl, že se C. C. nevěnoval nepřetržitě, ačkoli dodal, že podle pravidel by měl být nějaký policista přítomen po celou dobu … Ve spise nejsou žádné informace o tom, zda byla tato pravidla v době inkriminovaných událostí skutečně dodržena. Kromě toho neexistuje žádný důkaz o tom, že tři policisté, kteří byli ve zprávě uvedeni jako sloužící v příslušnou dobu, ale které policista činící prohlášení nebyl schopen identifikovat, byli vyslechnuti státním zástupcem.

64. Soud si je vědom toho, že pozitivní závazky musí být vykládány tak, aby neukládaly orgánům nepřiměřenou zátěž, a nechce ani naznačovat, že měl C. C. po celou dobu trvání zadržení věnovat plnou pozornost jeden policista. Nicméně s ohledem na skutečnosti, které byly orgánům známy (viz bod 58 výše), jakož i na to, že C. C. nebyla poskytnuta žádná lékařská péče a jeho osoba nebyla po příjezdu na policejní ředitelství zkontrolována, měly orgány při dohledu nad ním projevit zvýšenou ostražitost. Soud shledává, že vláda nepředložila uspokojivé a přesvědčivé argumenty nebo důkazy, které by vyvrátily tvrzení stěžovatelek podložená zjevnými důkazy, že C. C. nebyl po dobu zbavení svobody pod odpovídajícím dohledem.

65. Na tomto základě Soud dospěl k závěru, že vláda přesvědčivě neprokázala, že vnitrostátní orgány poskytly C. C. dostatečnou a přiměřenou ochranu jeho života, jak je vyžadováno čl. 2 Úmluvy. Došlo tedy k porušení tohoto ustanovení.

(…)

**VÝROK**

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 2 Úmluvy, a to v poměru 6 hlasů ku 1;

(…)

*(Zpracovala Mgr. Jana Zápotocká)*